

PRIJEVODI KUR'ANA NA ENGLLESKI JEZIK (I)

Ifet MUSTAFIĆ

UVOD

Kur'an, kao Božija Poruka i materijalni izraz božanske Objave, jedna je od najobjavljanijih i najprevođenijih knjiga na svijetu. Prema *Svjetskoj bibliografiji prijevoda značenja Časnog Kur'ana*¹, Kur'an je preveden na šezdeset pet različitih jezika. Prema istom izvoru, danas u svijetu ima više od 2.672 originalna prijevoda Kur'ana, od kojih je štampano 551 kompletan i 883 nekompletna prijevoda. Na engleskom jeziku postoji više desetina prijevoda Kur'ana, od kojih je više od četrdeset kompletnih publicirano te doživjelo i po više izdanja, neki čak i više od stotinu. Ovaj rad se bavi upravo ovom vrstom prijevoda Kur'ana, prijevodima na engleski jezik, sa svim njihovim karakteristikama, posebnostima, intencijama, strukturom, stilovima, motivima, specifičnim i diskutabilnim prevodilačkim rješenjima, prevodiocima, istovjetnostima i posebnostima, sličnostima i razlikama.

Pored naučne znatiželje i potrebe da se ova tema sistematičnije i cjelovitije istraži,

postoje i drugi – ako ne važniji a ono bar jednako važni – razlozi za bavljenje ovom temom.

Naime, s obzirom na teorijsko i praktično poimanje islama na Zapadu od vremena križarskih ratova pa sve do današnjih dana, može se kazati da je Zapad imao i još uvijek ima vrlo problematične i vrlo sporne stavove prema islamu uopće te prema Poslaniku Muhammedu, a.s., i Kur'anu, posebno. Imajući u vidu da je svaka interpretacija islama neodvojiva od prethodne ili uporedne interpretacije Kur'ana, logično je zapitati se kakvi su to prijevodi Kur'ana dostupni Zapadu te na emelju čijih i kakvih tumačenja Kur'ana Zapad formira svoje mišljenje i stavove o islamu, Poslaniku i Kur'anu. Sve veća manipulacija islamom i Kur'anom, kako na Zapadu, tako, posebno u novije vrijeme, i na muslimanskom Istoku, razlog je više da se bolje upoznamo sa engleskim prijevodima Kur'ana kao mogućim izvorom nerazumijevanja i pogrešnog interpretiranja islama na Zapadu ili, pak, kao neizbježnom posljedicom imperijalističkih i misionarskih nakana i ciljeva istog tog Zapada. Ovu temu je, pored lingvističkog, teološkog, književnog, naučnog, fenomenološkog i drugih aspekata, važno istraživati i sa stanovišta praktične upotrebe ovih prijevoda u tumačenju

1 *World Bibliography of The Translations of The Meanings of The Holy Qur'an* (1986) OIC Research Center, Istanbul

islama na Zapadu te njihove vjerske ispravnosti u podučavanju mladih generacija zapadnih muslimana njihovoj vjeri.

Sam rad ima tri osnovna cilja. Prvi je da se, multimetodološkim pristupom, prije svega historijskom i komparativno-analitičkom metodom, istraži i ustanovi koje su se sve religijsko-političko-naučno-nacionalne grupe bavile prevođenjem Kur'an na engleski jezik te gdje i koliko. Zatim, kad je ta djelatnost počela i kako se razvijala, šta su bili razlozi i motivi prevođenja Kur'ana na engleski jezik, ko se i koliko uspješno ili neuspješno time bavio i, napokon, kakav je kvalitet i upotrebna vrijednost postojećih prijevoda Kur'ana na engleski jezik. Drugi cilj ovog rada je da se, komparativnom i dijelom tekstualnom analizom, identificiraju i sistematski prikažu najbitnije karakteristike ove vrste prijevoda Časnog Kur'ana, dok je treći cilj da se ponudi dovoljno informacija i smjernica za još temeljitije, bilo parcijalno bilo integralno, bavljenje ovom temom.

Pitanjem prevođenja Kur'ana na engleski jezik, kao i pitanjem prevođenja Kur'ana uopće bavili su se mnogi, a ponajviše sami prevodioci Kur'ana u uvodima i predgovorima svojih prijevoda, kao, naprimjer, T. B. Irving, R. Bell, G. Sale, A. J. Arberry, M. Asad, J. M. Rodwell i drugi. Iako se o ovoj temi pisalo i na drugim jezicima, najviše je, sasvim razumljivo, napisano na engleskom jeziku. Pored njihovih prevodilaca, engleskim prijevodima Kur'ana i općenito prevođenjem Kur'ana na engleski jezik bavili su se, između ostalih, i istraživači poput Muhammada Hamidullaha, J. D. Pearsona, A. T. Welcha, A. Rippina, Mahmouda Ayoubu, A. R. Kidwaija i dr. Na bosanskom jeziku o ovoj temi, osim Enesa Karića, Mustafe Mlive i Hilme Ćerimovića, koji je preveo Asadov engleski prijevod na bosanski jezik, malo je ko izravno pisao. Također se može kazati da se pisanje o ovoj, inače vrlo interesantnoj temi, uz nekoliko ozbiljnijih studija, uglavnom svodi na šturo prikazivanje prijevoda, njihovo kritiziranje i međusobno kompariranje, usputne rasprave o prevodiocima i njihovim intencijama, klasificiranje i interpretiranje pojedinih prijevoda i sl.

Ključni pojmovi u ovom radu su: *islam*, *Kur'an*, *Poslanik*, *sura*, *arhetip Kur'ana*, *prijevodi*

di Kur'ana na engleski jezik ili *engleski prijevod Kur'ana*, *muslimanski prijevod*, *sektaški prijevod*, *nemuslimanski prijevod*, *kolonijalizam*, *misionarstvo*, *orijentalizam*, *kadijanizam*, *istočno pitanje*, (muslimanski, sektaški, nemuslimanski) *prevodioci Kur'ana*, *Istok*, *Zapad/Okcident*.

1. KRATKA POVIJEST PREVOĐENJA KUR'ANA NA ENGLISKI JEZIK

1.1. PRVI PRIJEVODI I RAZLOZI NJIHOVOG POJAVLJIVANJA

Potreba za prevođenjem arapskog originala Kur'ana na druge jezike koincidira sa širenjem islama i muslimanske države, s jedne, te kršćanskim misionarskim i kolonijalizatorskim pohodima, s druge strane. U prvom slučaju, širenjem muslimanske države, islam su primali narodi čiji maternji jezik nije bio jezik Kur'ana, odnosno arapski jezik. S obzirom da Arapi nisu nametali arapski jezik svojim novim državljanima, a mnogi od njih su primili islam, pojavila se potreba da se Kur'an prevede na njihov maternji jezik. Pošto se, tokom svog višestoljetnog širenja, muslimanska država nije susretala sa engleskom govornom populacijom, stoga nije ni postojala potreba da muslimani u to vrijeme prevode Kur'an na engleski jezik.

U drugom slučaju, kad su, raspadom velike muslimanske imperije, zapadnoevropske zemlje, među kojima i Velika Britanija, započele kolonijalizaciju islamskog svijeta, odnosno područja na kojima su u većini živjeli muslimani, javila se potreba za prevođenjem Kur'ana na zapadnoevropske jezike, pa tako i na engleski.

Treba spomenuti da su sa kolonijalizatorima, a negdje čak i prije njih, u kolonijalizirana područja stigli i kršćanski misionari. Tri su konkretna razloga koji su u to vrijeme doveli do pojave prvih prijevoda Kur'ana na zapadnoevropske jezike, među kojima i na engleski. Prvo, kolonizatori su, radi lakšeg pokoravanja i vladanja kolonijaliziranim narodima, nastojali upoznati njihovu kulturu, vjeru i običaje. Jedan od načina da to postigne vidjeli su i u prevođenju Kur'ana na svoje jezike. S obzirom na njihovu svrhu i učinak,

takvi bi se prijevodi mogli okarakterizirati i kao politički. Drugi razlog koji je doveo do prevođenja Kur'ana na engleski jezik bio je potreba kršćanskih misionara da se, s jedne strane, upoznaju s onim što žele pobijati a, s druge, da krivim i tendencioznim prevođenjem i interpretiranjem Kur'ana šire predrasude među onima koje žele preobratiti u kršćanstvo, ali da to čine i u kršćanskoj populaciji, kojoj su željeli predstaviti islam kao *lažnu vjeru*², kao nešto retrogradno i necivilizirano, i time dobiti podršku za svoju osnovnu djelatnost, tj. pokrštavanje *barbarskih i paganskih* naroda. Treći razlog pojave prvih prijevoda Kur'ana na engleski jezik bila je potreba muslimana da odgovore na pogrešne i tendenciozne prijevode i iskrivljeno predstavljanje islama i Kur'ana. U novijoj povijesti prevođenja Kur'ana na engleski jezik pojavit će se novi razlozi za prevođenje, među kojima su i znanstvena i orijentalistička znatiželja Okcidenta te obrazovno-odgojne potrebe muslimana na Zapadu.

Imajući u vidu hronologiju pojavljivanja razloga za prevođenje Kur'ana na engleski jezik, nije teško zaključiti da su se, shodno njima, i sami prijevodi pojavljivali istim redoslijedom. S obzirom da su kolonizatori i kršćanski misionari u prvim godinama kolonijalističkih osvajanja dolazili, ako ne ruku pod ruku, ono bar ubližu jedni za drugima,³ prve prijevode Kur'ana na engleski jezik koji su se tada pojavili moglo bi se – pored toga što su nemuslimanski⁴ – okarakterizirati i kao *političke* i(li) misionarske. Ovi prijevodi obiluju netačnim prevođenjem, greškama te nedosljednošću i odstupanjem od kur'anskog arhetipa. Značajno je, također, da većina nije prevođena sa originala, nego sa prijevoda na neki od zapadnoevropskih jezika, najprije sa latinskog, a potom i drugih

jezika. To su tzv. prijevodi prijevoda. Prvi takav prijevod, ali i prvi prijevod Kur'ana na engleski jezik uopće, sačinio je Škotlanđanin Aleksander Ross, 1649. godine. On je, ustvari, na engleski jezik preveo francuski prijevod Kur'ana, sa do sada najdužim naslovom.⁵ Iako je prvi prijevod Kur'ana sa arapskog jezika na neki zapadnoevropski jezik bio prijevod na latinski, još oko 1143. godine,⁶ prvi prijevod neposredno sa arapskog na engleski jezik uradio je George Sale (*The Koran: Commonly Called the Alkoran of Mohammed*), 1734. godine.⁷

Prvi muslimanski⁸ prijevod Kur'ana na engleski jezik pojavio se tek početkom XX. stoljeća, tačnije 1905. godine, a uradio ga je Mohammad Abdulhakim Kan.⁹ Prema A. R. Kidwaju, odlika prvih muslimanskih prijevoda Kur'ana na engleski jezik bila je u tome da su ih pisali ljudi koji nisu imali visoko formalno vjersko obrazovanje, niti su bili istaknuti islamski autoriteti svog vremena. Bili su to pobožni entuzijasti koji su se na taj način željeli oduprijeti misionarskim pritiscima i opovrgnuti njihove optužbe na račun islama i Kur'ana.¹⁰ Njihovim prijevodima nedostaje stručnost i visoki vjerski kvalitet. Iako ne bez značaja i svrhe, vrijednost ovih prijevoda je ponajprije historijska.¹¹ Kao primjer ovakvih prijevoda,

5 Alexander Ross, *The Alcoran of Mahomet, Translated out of Arabick into French. By the Sieur du Ryer, Lord of Malezair, and Resident for the French King, at Alexandria. And Newly Englished, for the satisfaction of all that desire to look into the Turkish Vanities. To which is prefixed, the Life of Mahomet, the Prophet of the Turks, and Author of the Alcoran. With a Needful Caveat, or Admonition, for them who desire to know what Use may be made of, or if there be danger in Reading the Alcoran* (1649) London

6 J. D. Pearson, „Translations into specific languages“, u: A. T. Welch, „Al-Kur'an“, u: *Encyclopedia of Islam* V, str. 431

7 Isto

8 Pod muslimanskim prijevodima Kur'ana u ovom radu prvenstveno se podrazumijevaju prijevodi čiji su autori muslimani

9 Mohammad Abdul Hakim Khan, *The Holy Qur'an* (1905) Patiala

10 Vidi: A. R. Kidwai, „Translating the Untranslatable: a Survey of English Translations of the Qur'an“, *The Muslim World Book Review*, Vol. 7, No. 4, Summer 1987

11 Isto

2 G. Sale, *The Koran: Commonly Called Alkoran of Mohammed*, Preliminary discourse on Sira and the Qur'an (1734) London (ovaj dio citata prenosi i A. R. Kidwai u svom radu „English Translations of the Holy Qur'an“)

3 Ustvari, teško je uopće razdvojiti ove dvije vrste prijevoda, kao što je, uostalom, teško razdvojiti kolonijalizam i kršćansko misionarstvo

4 Pod nemuslimanskim prijevodima Kur'ana u ovom radu prvenstveno se podrazumijevaju prijevodi čiji autori nisu muslimani

Kidwai navodi prijevode već spomenutog Muhammada Abdulhakima Kana (*The Holy Qur'an*), te Mirze Hairata Dehlavija (*The Koran*) i Mirze Abu'lfadla (*The Qur'an Translated into English from the Original Arabic*).¹²

1.2 KASNIJI PRIJEVODI

Iako su se prvi razlozi za prevođenje Kur'ana na engleski jezik (politički, misionarski i antimisionarski) zadržali i do danas, moderno doba donijelo je i svoje razloge i nove povode. Naime, tokom kolonijalističkog perioda te povlačenjem kolonizatora iz kolonijaliziranih područja, kao i pojavom industrijske revolucije i ekonomske emigracije, u zapadnoevropske zemlje doselio se veliki broj muslimana iz bivših zapadnih kolonija i Turske. Pojavom druge i treće generacije ovih muslimanskih emigranata, u njihovim novim domovinama javila se potreba za vjerskom literaturom na engleskom i drugim zapadnoevropskim jezicima, tako i za novim prijevodima Kur'ana koji bi zadovoljili potrebe novih generacija muslimana u zapadnoevropskim zemljama. Ovu potrebu pojačava i pojava sve većeg broja povratnika¹³ u islam među domicilnim evropskim stanovništvom.

Pojavom renesanse i postrenesansnih kretanja u Evropi i općenito razvojem nauke i orijentalistike kao njene posebne discipline te ponovnim otvaranjem *istočnog pitanja*, jačao je i naučni interes ne samo za antičku, nego i za istočne i bliskoistočne kulture i civilizacije, a time i za njihove svete spise. Iz pragmatizma naučne i orijentalističke znatiželje i potrebe, nastavljeno je prevođenje Kur'ana na engleski jezik, ali ovaj put sa ozbiljnijim, objektivnijim i nepristrasnijim pristupom i intencijama. Prijevodi Kur'ana na engleski jezik koji su nastali od kraja treće decenije XX. do početka XXI. stoljeća bili su ozbiljniji i stručno izrasliji. Kidwai kao primjer izdvaja prijevode Pickthalla, Jusufa Alija, Daryabadija, Mevdudija, Asada i

¹² Isto

¹³ Ovo je termin kojim sebe najčešće označavaju osobe zapadnog porijekla koje su primile islam, objašnjavajući to time da se oni samo vraćaju vjeri sa kojom su i došli na ovaj svijet

Irvinga,¹⁴ a mogao bi im se pridodati i saudijski komisijski prijevod (1985.) te prijevodi novijeg datuma, Majida Fakhry (2002.) i Abdel Haleema (2004.).

S druge strane, kod nemuslimanskih autora (premda ovi prijevodi i dalje obiluju brojnim greškama i upitnim prevodilačkim rješenjima), po ozbiljnosti bismo mogli izdvojiti A. J. Arberryjev *The Koran Interpreted*, objavljen 1955. godine u Londonu.¹⁵

Sektaški pokreti među muslimanima, inspirirani željom za širenjem vlastitog učenja, također su se bavili prevođenjem Kur'ana. Njihovi prvi engleski prijevodi pojavili su se već početkom dvadesetog stoljeća. Među njima su se ponajviše isticali kadijanije i(li) ahmedije. Najpoznatiji kadijanijski¹⁶ prijevod Kur'ana na engleski jezik je prijevod Muhammeda Alija *The Holy Qur'an: English Translation*, koji se pojavio 1917. godine.

(NASTAVAK U NAREDNOM BROJU)

¹⁴ Vidi: A. R. Kidwai, Isto

¹⁵ Isto (u svom drugom tekstu, „English Translations of the Holy Qur'an“, Kidwai navodi 1957. godinu kao godinu londonskog izdanja, ne navodeći radi li se o ponovljenom izdanju ili ne ili je, pak, riječ o pogrešci)

¹⁶ Pod kadijanijskim prijevodima Kur'ana u ovom radu podrazumijevaju se prvenstveno prijevodi čiji su autori kadijanije/ahmedije

Summary

TRANSLATIONS OF THE QUR'AN TO ENGLISH

Ifet Mustafić

The Qur'an is one of the most issued and translated books in the world. It has been translated to more than sixty languages, among these is English. During the half of the millennium, the Qur'an has been translated to this language by various people, with different motives, by Muslims as well as by non-Muslims, by religious and linguistic experts as well as by amateurs and linguistic dilettantes, by those with good intention, but also by those with malicious purpose. First people to take up the task of translating the Qur'an to English were non-Muslims.

First Muslim translations of the Qur'an, however, appeared as a response to disputable, Orientalist and missionary translations of the Qur'an. This article deals with translations of the Qur'an to English language, discusses all the characteristics of these translations, their particularities, intentions, structure, stiles, motives, some specific and disputable translation options, translators, their similarities and differences.

These translations of the Qur'an are mostly characterized by diversity of motives and aims of translating, as well as by the distinctiveness of the terminology and linguistic stiles. One of the features of English translations of the Qur'an is loads of disputable, if not absolutely wrong and unacceptable interpretations, what, undoubtedly makes the credibility of these translations questionable. In this article we identified, on the bases of religious background, motives and intentions of translators, three basic types of translations of the Qur'an: Muslim translations, sectarian and non-Muslim translations.

The quality of the translations of the Qur'an to English language varies, depending on expertise of the translator, historical period in which it was written and finally upon the intentions and motives of the translator. Thus, not all the English translations of the Qur'an are relevant or suitable for the practical usage with the aim of the interpretation of the Islamic faith in the West, nor for educating young generations of Muslims in the West.

موجز

ترجمة معاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية

عفتُ مصطفىتَش

يعتبر القرآن الكريم أحد أكثر الكتب نشرًا وترجمة في العالم، فقد ترجمت معاني القرآن الكريم إلى أكثر من خمسة وستين لغة، من بينها اللغة الإنكليزية. ونجد على مدى القرون الخمسة الأخيرة أن أشخاصًا مختلفي المشارب والتوجهات والنوايا، قد قاموا بترجمة معاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية، منهم مسلمون وغير مسلمين، ومنهم علماء دين وخبراء لغويون، وسطحيون وهواة، ومنهم من كانت نواياه حسنة، ومنهم من كان سيء النوايا والأغراض، ومنهم من كانوا متدينين، ومنهم من لم يدفعهم إيمانهم الديني إلى هذا النوع من العمل. أما المترجمون الأوائل لمعاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية فلم يكونوا مسلمين، بل إن الترجمات الأولى التي قام بها مسلمون جاءت ردًا على ترجمات تبشيرية إستشراقية مشكوك في أمرها. ويبحث هذا المقال في الترجمات المتعددة لمعاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية، بكل خصائصها ومزاياها وأهدافها وبُناها وأساليبها ودوافعها وإشكالاتها ومترجميها وأوجه الشبه والاختلاف فيما بينها.

ونجد في معظم الحالات أن هذا النوع من الترجمات يمتاز باختلاف الدوافع والأهداف، وبخصوصية استخدام المصطلحات والأسلوب اللغوي. وتمتاز هذه الترجمات أيضًا بأنها مليئة بترجمات ملتبسة ومغلوطة وغير مقبولة، مما يشكك قطعًا بمصداقيتها. ويحدد هذا المقال - بناء على الانتماء القومي والديني للمترجمين ودوافعهم ونواياهم - ثلاث مجموعات أساسية من ترجمات معاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية: إسلامية وطائفية وغير إسلامية.

وتختلف جودة ترجمات معاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية باختلاف خبرة المترجمين والحقب الزمنية التي ظهرت فيها تلك الترجمات ونوايا المترجمين والأهداف التي أرادوا تحقيقها. أما من ناحية الاستخدام العملي في تفسير الإسلام في الغرب، وتعليم الأجيال المسلمة الشابة في الغرب دينهم الصحيح، فإن ترجمات معاني القرآن الكريم إلى اللغة الإنكليزية الموجودة حاليًا ليست بنفس الدرجة من المصدقية والقابلية للاستخدام.